

Gurba, Jan

Boško Babić [19 II 1924 - 20 IX 1998]

Archeologia Polski Środkowowschodniej 4, 276-278

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JAN GURBA

BOŠKO BABIĆ [19 II 1924 – 20 IX 1998]

Dr Boško Babić, archeolog, wieloletni dyrektor Muzeum Narodowego w Prilepie (Macedonia), założyciel i dyrektor Instytutu Badań Kultury dawnych Słowian w Prilepie¹, zmarł – nieoczekiwanie dla Jego polskich przyjaciół – 20 września 1998 roku.

Urodził się 19 lutego 1924 r. na płynącej Sawą łodzi obok miejscowości Bosanska Gradiška, w ówczesnym Królestwie Serbów, Chorwatów i Słoweńców. W czasie okupacji, w 1943 r. – jako niepożądany w Serbii ze względów narodowościowych – został w Belgradzie usunięty ze szkoły średniej i aresztowany. Następnie podjął aktywną działalność konspiracyjną, zakończoną służbą w Wojskach Narodowo-wyzwoleńczych. 22 grudnia 1944 r., jako żołnierz I Krainskiej Brygady został ciężko ranny na sremskim froncie i stał się inwalidą wojennym odznaczonym medalem „za dzielność”. Jak wszyscy partyzanci Tity był ideowym członkiem Związku Komunistów Jugosławii.

Po wojnie ukończył w Belgradzie szkołę średnią i podjął studia z historii sztuki na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Belgradzkiego, uzyskując 14 czerwca 1955 r. dyplom ukończenia studiów. Jeszcze w czasie studiów podjął współpracę z redakcją kwartalnika społeczno-kulturalnego „Stremež” w Prilepie, w którym debiutował swym pierwszym artykułem naukowym². 1 lipca 1955 r. został dyrektorem Muzeum Narodowego w Prilepie, którym kierował do 30 czerwca 1980 r., przekształcając małą regionalną placówkę w centrum naukowo-badawcze³. Od początku pracy stał się organizatorem i mecenasem poczynań kulturowych w Prilepie i Pelagonii. W 1957 r. powołał w Prilepie międzynarodowe Centrum współczesnej plastyki, skupiające na plenerach malarzy i – w oparciu o miejscowy Kombinat marmuru – rzeźbiarzy. Główną jednak domeną Jego działalności była praca muzealna, zwłaszcza w Działach zbiorów starożytnych, etnografii, ikon⁴ a nawet dziejów – tak charakterystycznego dla Macedonii – przemysłu tytoniowego⁵.

¹ G. Babić-Janeska, *Za žyvojt i deloto Boško Babić*, [w:] *Zbornik posveten na Boško Babić*, „Posebne izdenije”, kn. 3, Prilep 1986, s. 9-12; B. Talevski, *Pozdraven govor po povod provlavata na šecsetgodišnjata od životog i triesetgodišnjata od rabota Boško Babić*, tamże, s. 17-18.

² B. Babić: *Kratok pregled na istorija na Markov Grad*, „Stremež”, R. I: 1954, nr 3-4.

³ T. Kaletyn: *Bogactwo zabytków i sukcesy badaczy*, ZOW, R. 37: 1971, s. 200.

⁴ N. Mitrevski: *Prilóg za istorijata na sozdavañeto na zbirkata na ikoni pri Narodniot muzej vo Prilep*, [w:] *Zbornik ...*, s. 25-26.

Szybko wykrystalizowały się Jego zainteresowania archeologią, związane z koniecznością podejmowania przez Muzeum prac ratowniczo-konserwatorskich. W trakcie badań wykopaliskowych w 1958 r. odkrywa wielkie wczesnośredniowieczne, najstarsze w Jugosławii osiedle słowiańskie w Varoš⁶, które z talentem, wielką inwencją i uporem⁷ rozkopywał ponad ćwierć wieku, stając się z czasem prawdziwym autorytetem w badaniach dawnych Słowian na Bałkanach⁸. Zainicjował badania w Debrešte, na Markowej Kuli, uczestniczył w pracach w Skopje⁹.

W 1970 r. doprowadził do utworzenia Towarzystwa Archeologicznego Macedonii, z siedzibą w Prilepie, którego był przewodniczącym przez kilka kadencji, powołał Centrum badań kultury dawnych Słowian w Prilepie z własnym organem „Balcanoslavica” (1: 1972 -), był założycielem i redaktorem od pierwszego tomu „Posebni izdanije Muzeum” (1: 1974 -) oraz „Macedoniae Acta Archaeologica” (1: 1975 -).

Był członkiem jugosłowiańskiego Komitetu organizacyjnego VIII Międzynarodowego Kongresu Nauk Prai i Protohistorycznych w Belgradzie (1971) oraz organizatorem w Prilepie, m.in. VI Międzynarodowego Sympozjum Archeologii Słowiańskiej (1972), Kongresu Archeologów Jugosławii (1976) i Międzynarodowego Kongresu Archeologii Słowiańskiej (1990).

W 1980 r. przeszedł do pracy w zorganizowanym przez siebie, na bazie dotychczasowego Centrum, Instytucie Badań Kultury dawnych Słowian w Prilepie.

⁵ N. P. Tozi: *Notes de rencontres avec Boško Babić*, tamże, s. 21-24.

⁶ A. Bata: *Dawne osadnictwo w rejonie Prilepu (Góry Dynarskie)*, AAC, t. 8, 1966, s. 349-354; B. Babić: *Prilep średniowieczny na stokach Markowej Kuli*, ZOW, R. 37, s. 190-193.

⁷ W. Hensel: *VIII międzynarodowy Kongres Nauk Prahistorycznych w Belgradzie*, ZOW, R. 37, s. 181-182; T. Kaletyn: *Bogactwo zabytków i sukcesy badaczy*, tamże, s. 196-201.

⁸ A. Bata: *Z badań nad wczesnośredniowiecznym osadnictwem górskim w Macedonii w latach 1964-66*, AAC, t. 10: 1968, s. 227-232; B. Babić: *Ranne srednevekovye slávjanskie poselenija na territorii Socjalističeskoj Respubliki Makedonii*, [w:] *Trudy V Meždunarodnogo Kongressa Archeologov-Slavistov*, Kiev 18-25 IX 1985, t. 2, Kiev 1988, s. 195-196; tenże: *Badania w zakresie archeologii słowiańskiej w Republice Macedonii od 1985 do 1995 roku*, S.Ant., t. 37: 1996, s. 73-88.

⁹ B. Babić: *Wann sind die ältesten Teile heutiger Alten Burg von Skopje gebaut? (Aus den Resultaten archäologischer Forschungen des 1967 Jahres)*, [w:] *Actes des VIIIe Congress International des Sciences Prehistoriques et Protohistoriques*, Beograd 9-15 IX 1971, t. 3, Beograd, s. 359-364.

Bibliografia Jego publikacji naukowych obejmuje ponad 100 pozycji z zakresu archeologii, etnografii, historii i historii sztuki, w znacznej części obcojęzycznych i drukowanych za granicą¹⁰. Najistotniejszym jest Jego niekwestionowany dorobek w zakresie archeologii Słowian Południowych. Niestety nie ukończył przygotowywanej od wielu lat pracy „*Slovenska pradomovina*”, w której opowiada się za autochtonizmem Słowian na obszarze górnego dorzecza Odry, Warty i Wisły. Główny zarys swej koncepcji przedstawił w artykule przekazanym do druku w Księdze pamiątkowej ku czci prof. Jova Kovačevica.

Ogromna energia i zaangażowanie w sprawy zawodowe były powodem powierzania Mu wielu funkcji w jugosłowiańskich i międzynarodowych organizacjach naukowych. Był m.in. wice- (1980-1984) i przewodniczącym (1972-1976) Towarzystw Archeologicznych Jugosławii, wiceprzewodniczącym Jugosłowiańskiego Narodowego Komitetu w Międzynarodowej Unii Archeologii Słowiańskiej (od 1975 r.), przedstawicielem Jugosławii w Związku dyrektorów Instytutów Archeologii krajów socjalistycznych, przewodniczącym Komisji Dokumentacji Międzynarodowej Unii Archeologii Słowiańskiej (od 1975 r.), członkiem Jugosłowiańskiego Komitetu Międzynarodowego Komitetu Muzealnego (ICOM), członkiem Rady naukowej i sekretarzem międzynarodowej redakcji „Encyklopedii historii i kultury ludów Europy wschodniej, centralnej i południowej w V-XII w.” (od 1979 r.), koordynatorem międzynarodowej „Encyklopedii Europy protohistorycznej”, wreszcie przewodniczącym Międzynarodowej Unii Archeologii Słowiańskiej (1985-1990)¹¹.

O wielkim międzynarodowym autorytecie B. Babića najlepiej świadczy wydana na 60-lecie Jego urodzin księga pamiątkowa, w której uczestniczyło 57 autorów z Macedonii i zagranicy¹².

Osobny rozdział Jego życia stanowią dzieje – odwzajemnionej – przyjaźni do Polski i Polaków, którym nie szczędził w Jugosławii pomocy i opieki¹³, z ich strony spotykając się z sympatią, poważaniem i przyjaźnią. Na pewno nie bez znaczenia było powszechne uznanie, jakim cieszył się w Polsce ten jugosłowiański partyzant.

W związku z zainteresowaniami dziejami Słowian Południowych uzyskał półroczne stypendium naukowe dla podjęcia studiów nad kulturą Słowian w Instytucie Historii Kultury Materialnej PAN w Warszawie. Doszło wówczas do nawiązania współpracy z prof. Witoldem Henslem, autorytetem w dziedzinie badań nad wczesnym

średniowieczem i jego zespołem oraz z prof. Aleksandrem Gardawskim, kierownikiem Katedry Archeologii UMCS, wybitnym znawcą słowiańskiej ceramiki wczesnośredniowiecznej, którego B. Babić poznał w czasie podróży naukowej profesora do Jugosławii¹⁴.

Udział w I Międzynarodowym Kongresie Archeologii Słowiańskiej w Warszawie w 1965 r.¹⁵ również umożliwił Mu nawiązanie wielu kontaktów naukowych z polskimi archeologami, które z czasem przekształciły się w prawdziwe przyjaźnie. Kontakty te zaowocowały całym szeregiem wspólnych inicjatyw, z których najważniejszymi było podjęcie wielu polsko-jugosłowiańskich badań w Macedonii. Ze strony polskiej pierwsza do współpracy przystąpiła Katedra Archeologii UMCS (1964-1965, 1976-1980), przez kilka sezonów delegując do Prilepu – zwłaszcza do pracy na kilku stanowiskach w Varoš¹⁶ – pracowników i studentów. Sam inicjator i organizator badań, prof. A. Gardawski, nie mógł w nich uczestniczyć ze względu na zły stan zdrowia¹⁷.

Kilka lat prace wykopaliskowe i konserwatorskie w okolicach Prilepu prowadził mgr Tadeusz Kaletyn z zespołem z Wojewódzkiego Ośrodka Archeologiczno-Konserwatorskiego we Wrocławiu (1966-1970)¹⁸.

Od 1971 r., rozpoczyna się ścisła współpraca B. Babića z IHKM PAN w Warszawie, potwierdzona zawarciem w 1977 r. formalnej umowy, w ramach której prof. W. Hensel i dr Jadwiga Rauhutowa współkierowali wieloletnimi badaniami na stanowisku Gradište we wsi Debrešte¹⁹ – uczestniczyli w nich studenci UMCS²⁰, mgr Ryta Kozłowska na Markowej Kuli²¹, a dyr. Babić z mgr

¹⁴ A. Gardawski: *Chodlik – wczesnośredniowieczny zespół osadniczy*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1970, s. 7, passim; tenże: *Z zagadnień kultury wczesnego średniowiecza południowej Polski*. Uwagi dyskusyjne, R. Lub., t. 9: 1966, s. 10.

¹⁵ B. Babić: *Recherches sur la culture matérielle des Slaves Macédonie*, [w:] *I Międzynarodowy Kongres Archeologii Słowiańskiej Warszawa 14-18 IX 1965*, t. 5, Wrocław, s. 90-92.

¹⁶ Por. I. Kutylowska: *Prilep – Warosz* [stan. 84], *Inf. Arch.* 1976, Warszawa 1977, s. 341-342; S. Jastrzębski: *Prilep – Varoš*, S. R. Macedonia [stan. Cerkiew św. Atanasa], *Inf. Arch.* 1977, Warszawa 1978, s. 299; A. Zakościelna: *Koło Naukowe Studentów Archeologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej (1974-1979)*, „*Problemy Studenckiego Ruchu Naukowego*”, R. 10, 1981, nr 1, s. 122; B. Babić: *Materiałna kultura na makedonskite Słoweni vo svetlinata na archeološkite istražuvana vo Prilep*, „*Posobne izdanije*”, kn. 1: 1980, Prilep, s. 18-19, 315-317.

¹⁷ J. Gurba: *Aleksander Gardawski (5 III 1917 - 4 IV 1974)*, R. Lub., R. 17: 1974, s. 325.

¹⁸ W. Hensel: *VIII Międzynarodowy Kongres ...*, s. 182.

¹⁹ Por. W. Hensel, J. Rauhutowa: *Prace wykopaliskowe w Debrešte. Polsko-macedońskie badania w Jugosławii*, „*Kultura i społeczeństwo*”, R. 20: 1976, nr 2, s. 179-184; J. Woć: *Zagraniczne wojaże studentów archeologii UMCS*, ZOW, R. 48: 1981, s. 202-203; IX sezon badań: J. Rauhutowa: *Debrešte*, S. R. Macedonia, stanowisko „*Gradiste*”, *Inf. Arch.* 1982, Warszawa 1983, s. 321-322.

²⁰ W. Hensel, J. Rauhutowa: *Archaeological Research at Debrešte Macedonia in 1974-1978*, *Arch. Polona*, t. 20: 1981, s. 191-225.

²¹ Por. IV sezon badań: R. Kozłowska, Prilep, S. R. Macedonia, stanowisko „*Markowe Kule – Główne Porte*”, *Inf. Arch.* 1977, Warszawa 1978, s. 298-299.

¹⁰ M. Mandik: *Bibliografija na trudovi na Boško Babić*, [w:] *Zbornik ...*, s. 13-16.

¹¹ W. Hensel: *W sprawie dalszej działalności międzynarodowej Unii Archeologii Słowiańskiej*, *Sl. Ant.*, t. 35: 1994, s. 203-204.

¹² *Zbornik posveten na Boško Babić 1924-1984*, „*Posebni izdenije*”, kn. 3, Prilep 1986.

¹³ T. Polak, Przyjacieli, [w:] *Zbornik ...*, s. 19.

Iwoną Dąbrowską na uroczysku Gaik we wsi Radziko-wo Stare²².

Przed wszystkim jednak w 1977 r. rozpoczęła się realizacja umowy zawartej z dyrektorem PP PKZ dr. Tadeuszem Polakiem, w ramach której rozpoczęto, w oparciu o wyniki badań archeologicznych, prace konserwatorskie na Markowej Kuli²³. W pracach tych uczestniczyła znaczna ilość archeologów i konserwatorów z Polski, m.in. mgr inż. arch. Tadeusz Żurowski²⁴, dr Eugeniusz Cnotliwy i in.²⁵

Nawiązanie współpracy z prof. A. Gardawskim zaowocowało przeprowadzeniem przez B. Babića przewodu doktorskiego, którego profesor został promotorem,

otwartego w 1965 r. po nostryfikacji przez Radę Wydziału Humanistycznego UMCS, dyplomu ukończenia studiów na Uniwersytecie Belgradzkim. Po śmierci prof. Gardawskiego w 1974 r.²⁶ dalszą opiekę nad pracą Rada Wydziału powierzyła doc. dr. Janowi Gurbie. Obrona odbyła się 20 lutego 1980 r. Recenzentami rozprawy „Zagadnienie osadnictwa słowiańskiego w Macedonii w świetle wykopalisk w Prilepie”²⁷ byli prof. prof. Djurde Bošković (emerytowany dyrektor Instytutu Archeologii Uniwersytetu Belgradzkiego), Kazimierz Myśliński (dyrektor Instytutu Historii UMCS), Jerzy Rozpędowski (dyrektor Instytutu Historii Architektury, Sztuki i Techniki Politechniki Wrocławskiej) i Włodzimierz Szafranski (z IHKM PAN w Warszawie).

Zasługi B. Babića dla rozwoju polskiej archeologii, Jego osobiste zaangażowanie w polsko-jugosłowiańską współpracę, doczekały się wysokiego uznania przez wyróżnienie Go m.in. medalem za zasługi dla kultury PRL i nagrodą PKZ za zasługi przy odbudowie Zamku Królewskiego w Warszawie²⁸.

²² I. Dąbrowska: Jugosłowiańsko-polskie badania wykopaliskowe na stanowisku „Gaik” w Radzikowie, [w:] *Zbornik ...*, s. 75-77.

²³ T. P. (T. Polak): Odkrycie na Markowych Kulach, ZOW, R. 45, s. 34-35; B. Babić: *Markovi Kuli (Polsko-Jugoslovenska archeološko-konzervatorska misija vo Prilep, 1977-1981)*, Prilep 1981; tenże: Prilep, Markovi Kuli. Zarys historii miasta i warowni, [w:] *Warownia Markovi Kuli. Sprawozdania z prac misji 1977-1983*, Warszawa, 1985, s. 5-7; B. Babić, E. Cnotliwy: Sprawozdania z badań archeologicznych w latach 1971-1983, tamże, s. 22-38.

²⁴ T. Kaletyn: *Bogactwo ...*, s. 200; R. L. [T. Żurowski]: *Ekslibris Archeologicis*, ZOW, R. 37: 1971, s. 201; B. Babić: *Materialnata ...*, s. 9.

²⁵ B. Babić: tamże, s. 9.

²⁶ B. Babić: Prof. dr Aleksander Gardawski 2.3.1917 - 4.4.1974, „*Balcano-Slavica*”, t. 3: 1974, s. 198-190.

²⁷ B. Babić: *Materialnata ...*, s. 9.

²⁸ G. Babić-Janeska: *Za žyvyot ...*, s. 12.